

ԱՆԱՀԻՏ ԱՆՏՈՆՅԱՆ

ՀՀ Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՇՐՋԱԴԱՐՉԻ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՕՐՅԵԿՏԱՅԻՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ

Սույն գիտական հոդվածում հանգամանորեն քննարկվում են դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի օբյեկտային նախադրյալները, այսինքն՝ այն դատական ակտերի շրջանակը, որոնց կատարման և հետագայում վերադաս ատյանի կողմից բեկանման դեպքում կարող է առաջանալ շրջադարձի իրականացման հարց: Հոդվածում հեղինակը վերլուծում է նշված հարցի վերաբերյալ առկա գիտական մոտեցումները, օրենսդրական կարգավորումները և դատական պրակտիկան: Հեղինակը եկել է այն եզրահանգման, որ կատարման շրջադարձի իրականացման վարույթի օբյեկտ կարող են լինել ինչպես վճիռներն, այնպես էլ այլ եզրափակիչ դատական ակտեր: Չարգացնելով այն գաղափարը, որը դատական ակտի կատարման շրջադարձը դատավարական ինստիտուտ է և դրա վերաբերյալ կարգավորումները պետք է տեղ գտնեն Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում և ոչ թե «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքում՝ հեղինակը փաստել է, որ կատարման շրջադարձ կարող է իրականացվել ոչ միայն կատարողական վճիռների, այլև վճիռների այլ տեսակների դեպքում, որոնց հիման վրա կատարողական վարույթ չի հարուցվում: Միաժամանակ՝ հեղինակը եզրահանգել է, որ շրջադարձի իրականացման համար որևէ նշանակություն չունի դատական ակտը կատարվել է հարկադիր կարգով, թե կամավոր, քանի որ դատական ակտը կամավոր կատարած բարեխիղճ անձը չի կարող նվազ բարենպաստ վիճակում գտնվել, քան այն անձը, ում նկատմամբ կիրառվել են հարկադիր միջոցներ: Ըստ հեղինակի՝ հատուկ վարույթի գործերով, երբ չկան հակադիր շահերով օժտված կողմեր, հետևաբար՝ նաև պարտապան, ևս կարող է իրականացվել դատական ակտի կատարման շրջադարձ:

Հիմնաբառեր – վճռի կատարման շրջադարձ, դատական ակտի կատարման շրջադարձ, «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի 26-րդ հոդված, «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի 27-րդ հոդված, դատական ակտի կատարման շրջադարձի օբյեկտային նախադրյալներ:

Ներածություն

Սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության արդյունավետ կոնվենցիոն չափանիշների կիրառումը ենթադրում է ինչպես դատական ակտով հաստատված իրավունքի իրացման հնարավորությունը, այնպես էլ կատարված կամ իրավունքի իրացման հետևանքների շրջադարձը, եթե առաջացել է նման անհրաժեշտություն: Դատական ակտի կատարման շրջադարձի նպատակն է՝ վերացնել ի կատար անցած դատական ակտի իրավական հետևանքները՝ վերականգնել այդ ակտի կայացմանը նախորդող իրավական դրությունը և գործի հանգամանքներով պայմանավորված՝ վերականգնել շահագրգիռ կողմի խախտված նախկին իրավունքներն ու պարտականությունները:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքը (այսուհետ՝ Օրենք) սահմանում է ի կատար անցած դատական ակտի իրավական հետևանքների վերացման կառուցակարգը, հիմքերը և դատավարական ընթացակարգը:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի 26-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե ի կատար անցած վճիռը բեկանվել է և կայացվել է հայցը լրիվ կամ մասնակի մերժելու

մասին նոր վճիռ, կամ գործի վարույթը կարճվել է, կամ հայցը թողնվել է առանց քննության, ապա դատարանը կայացնում է դատական ակտ՝ գույքը պարտապանին լրիվ կամ մասնակի վերադարձնելու մասին՝ նոր դատական ակտին համապատասխան:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի 27-րդ հոդվածի համաձայն.

«1. Վճռի կատարման շրջադարձի հարցը լուծում է նոր դատական ակտ կայացրած դատարանը:

Եթե դատարանը չի լուծել բեկանված վճռի կատարման շրջադարձի հարցը, պարտապանն իրավունք ունի դիմել նոր դատական ակտ կայացրած դատարան:

2. Դատարանը վճռի կատարման շրջադարձի մասին դիմումը քննում է այն ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում: Պահանջատերը և պարտապանը պատշաճ ձևով տեղեկացվում են դատական միստի ժամանակի և վայրի մասին: Նրանց չներկայանալն արգելք չէ դիմումի քննության համար:

3. Դիմումի քննության արդյունքներով դատարանը կայացնում է որոշում:

4. Դատարանի որոշումը կարող է բողոքարկ-

վել:

5. Սույն հոդվածը տարածվում է նաև քրեական վարույթի շրջանակներում կայացված դատական ակտերի վրա:»:

Խնդրո առարկայի համակարգային վերլուծությունը պահանջում է առանձին և միմյանցից տարանջատված ուսումնասիրել դատական ակտի կատարման շրջադարձի՝ որպես սուբյեկտիվ իրավունքի պաշտպանության դատավարական հստակ կառուցակարգի ծագման նախադրյալները:

Սույն հետազոտության շրջանակում կարևորվում է շրջադարձի օբյեկտների շրջանակը պարզելը և համակողմանի վերլուծելը, ինչն առաջնահերթ ուղղված է վարույթի այս տեսակի օբյեկտային նախադրյալները ձևակերպելուն:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը

Սույն հետազոտությունն իրականացնելիս կիրառվել է դոկտրինալ և համեմատական-իրավական մեթոդները: Աշխատանքում վերլուծվել է այն դատական ակտերի շրջանակը, որոնցով հնարավոր է քննարկել կատարման շրջադարձի հարցը, ուսումնասիրվել են գործող օրենսդրական կարգավորումները և դատական պրակտիկան: Դատական պրակտիկայի, օրենսդրական կարգավորումների և մասնագիտական գրականության մեջ արտահայտված գիտական վերլուծությունների համադրման արդյունքում՝ առաջարկվել են Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի փոփոխություններ:

Հետազոտության արդյունքներ և քննարկում

Շրջադարձի հարցի քննարկման ժամանակ դատարանի քննության օբյեկտն այն դատական ակտն է, որը կատարվել է հետագայում բեկանվել է, իսկ նոր քննության ժամանակ հայցը լրիվ կամ մասնակի մերժվել է, թողնվել է առանց քննության կամ վարույթը կարճվել է:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ օրենքը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության դատարանների (այսուհետ՝ դատարաններ) դատական ակտերի, ինչպես նաև արբիտրաժային տրիբունալների վճիռների և Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի որոշումների հարկադիր կատարումն ապահովելու պայմանները և կարգը:

Նշված ձևակերպումից ակնհայտ է, որ հիշատակված օրենքը կարգավորում է դատական ակտերի հարկադիր կատարմանը վերաբերող հարաբերությունները: Շրջադարձի վերաբերյալ դրույթների գետեղումը նշված օրենքում հուշում է, որ շրջադարձի մասին կարելի է խոսել միայն այն դեպքում, երբ դատական ակտը պահանջում է կատարում և կատարվում է հարկադիր կարգով՝ դատարանի կողմից տրված կատարողական քերթի հիման վրա: Ընդ որում՝ հարկ է ուշադրության արժանացնել, որ օրենքում, որ օրենքում կիրառվում է «վճռի կատարման շրջադարձ», այլ ոչ թե «եզրափակիչ դատական ակտի կատարման շրջադարձ» արտահայտությունը:

«2. Եզրափակիչ դատական ակտեր են՝
1) առաջին ատյանի դատարանի կայացրած՝ ա. վճիռը և օրինական ուժի մեջ մտած վճռի ուժ ստացած վճարման կարգադրությունը,
բ. գործի վարույթը կարճելու, հայցը կամ դիմումն առանց քննության թողնելու, արբիտրաժի վճիռը, ֆինանսական համակարգի հաշտարարի որոշումը չեղյալ ճանաչելու, արբիտրաժի վճռի, ֆինանսական համակարգի հաշտարարի որոշման հարկադիր կատարման համար կատարողական քերթ տալու, օտարերկրյա արբիտրաժի վճռի ճանաչման և հարկադիր կատարման, օտարերկրյա դատական ակտը ճանաչելու և կատարման թույլատրելու, կատարողական քերթը կատարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ տարաժամկետելու, կատարման եղանակն ու կարգը փոխելու, դատական ակտի կատարման շրջադարձ կատարելու վերաբերյալ դիմումների քննության արդյունքով կայացվող որոշումները.

2) վերաքննիչ դատարանի՝ առաջին ատյանի դատարանի եզրափակիչ դատական ակտերի դեմ բերված բողոքի քննության արդյունքով կայացրած, ինչպես նաև վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժելու, վերաքննիչ վարույթը կարճելու մասին որոշումները.

3) Վճռաբեկ դատարանի՝ վերաքննիչ դատարանի եզրափակիչ դատական ակտերի դեմ բերված բողոքի քննության արդյունքով կայացրած, ինչպես նաև վճռաբեկ բողոքն առանց քննության թողնելու, վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը մերժելու, վճռաբեկ վարույթը կարճելու մասին որոշումները:»:

Եզրափակիչ դատական ակտերից՝ որպես գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի, առաջնահերթ հարկ ենք համարում անդրադառնալ վճռի կատարման շրջադարձին:

Օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից վճիռը դառնում է վերջնական, ձեռք բերում անհերքելիության, բացառիկության, նախադատելիության, պարտադիրության և կատարելիության հատկանիշներ:

Դատական օրենսգիրք սահմանադրական օրենքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը պարտադիր են դրանց հասցեատերերի համար:

www.artadadutyjournal.com

Վճռի պարտադիրության հատկանիշը ուղղված է անորոշ թվով անձանց և վճռով սահմանված իրավունքի իրացումը չի ենթադրում որոշակի գործողությունների կատարում: Ինչ վերաբերում է կատարելիության հատկանիշին, այն ենթադրում է, որ սուբյեկտիվ իրավունքի իրացումը կարող է տեղի ունենալ միայն պարտապանի կողմից որոշակի գործողությունների կատարմամբ:

Առաջին ատյանի դատարանի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը դատավարագիտության մեջ բաժանվում են վճռող, ճանաչողական և վերափոխիչ վճիռների¹:

Վճռի տեսակներից առավել տարածված են վճռող կամ կատարողական վճիռները, որոնց հիման վրա հարուցվում են նաև կատարողական վարույթներ: Նման վճիռներ կայացվում են բոլոր այն դեպքերում, երբ հարուցվում է վճռող հայց, որով հայցվորը խնդրում է ճանաչել իր և պատասխանողի միջև որոշակի իրավահարաբերության առկայությունը (օրինակ՝ փոխառության, դեյլիտային, ռեստիտուցիոն և այլն) և պարտավորեցնել պատասխանողին իր օգտին կատարել որոշակի գործողություններ (օրինակ՝ վերադարձնել փոխառության գումարը և վճարել հաշվարկված տոկոսները, հատուցել պատճառված վնասը, վերադարձնել անվավեր գործարքով փոխանցված իրերը) կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողությունների կատարումից (օրինակ՝ չօգտագործել հայցվորին պատկանող ապրանքային նշանը, չիրացնել հեղինակային իրավունքների խախտմամբ հրատարակված ստեղծագործությունը և այլն): Այս վճիռները կամովին չկատարելու դեպքում ենթակա են կատարման Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության կողմից: Մինչդեռ ճանաչողական և կոնստրուկտիվ վճիռների հիման վրա կատարողական վարույթներ չեն հարուցվում:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի կարգավորման առարկայից և վերը հիշատակված հոդվածներից բխում է, որ կատարման շրջադարձ հնարավոր է միայն այն վճիռներով, որոնց հիման վրա տրվել է կատարողական թերթ և հարուցվել կատարողական վարույթ:

Հետևաբար՝ առանձնակի հետաքրքրություն է ներկայացնում այն հարցը, թե արդյոք բացի կատարողական վճիռներից, վճռի այլ տեսակներով ևս հնարավոր է քննարկել կատարման շրջադարձի իրականացման հարցը: Նշված վճիռներով սահմանված իրավունքի իրացումը կապված չէ պարտապանի կողմից որոշակի գործողությունների կատարման հետ, չի հարուցվում կատարողական վարույթ: Ճանաչողական վճռով, օրինակ՝ ճանաչվում է անձի սեփականության իրավունքը, որի ծագման համար անհրաժեշտ է հայցվորի կողմից ակտի ներկայացում իրավասու մարմին և վերջինիս կողմից պետական գրանցման կատարում: Վերափո-

խիչ վճռով, օրինակ՝ վճռվում է էական փոփոխության կապակցությամբ վարձակալության պայմանագիրը լուծել, իսկ պայմանագրից ծագող իրավունքը դադարեցնելու համար անհրաժեշտ է հայցվորի կողմից ակտի ներկայացում իրավասու մարմին և վերջինիս կողմից պետական գրանցման կատարում: Նույն կերպ՝ ամուսնալուծության վերաբերյալ վճռի հիման վրա ամուսնության դադարեցումը գրանցվում է Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման գործակալությունում:

Հայրենական իրավաբանական գրականության մեջ այս հարցի վերաբերյալ դիրքորոշումներ առկա չեն: Չկա նաև միասնական դատական պրակտիկա:

Մի խումբ գիտնականներ, վերլուծելով Ռուսաստանի Դաշնության օրենսդրության համանման կարգավորումները, եզրահանգել են, որ շրջադարձի ժամանակ պարտապանին պետք է վերադարձվեն ոչ միայն դրամական միջոցները և այլ գույքը, այլև պետք է վերացվեն նախկինում ուժի մեջ եղած դատական ակտի հիման վրա ընդունված ոչ դատական մարմինների ակտերը, օրինակ՝ անշարժ գույքի, արժեթղթերի նկատմամբ իրավունքների գրանցումները²: Առկա է նաև հակառակ տեսակետն առ այն, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձն անհնար է գույքի կամ դրամական միջոցների փոխանցման հետ կապ չունեցող դատական ակտերի դեպքում³: Որոշ հեղինակներ գտնում են, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձ պետք է իրականացվի ինչպես գույքային վեճերով, այնպես էլ ոչ գույքային վեճերով: Մեկ այլ հեղինակ՝ հակառակը գտնում է, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձի իրականացման նպատակը կողմերի նախկին գույքային դրության վերականգնում է, ուստի՝ ոչ գույքային վեճերով հնարավոր չէ իրականացնել շրջադարձ⁴:

Մուրանովի կարծիքով դատական ակտի կատարման շրջադարձի նպատակը դատական սխալի վերացումն է, հետևաբար՝ գործի ոչ գույքային բնույթը չպետք է անձի իրավունքների իրավունքների վերականգնման մերժման հիմք լինի, քանի որ մերժելը կնշանակի, որ անձի իրավունքի խախտում չի եղել կամ վերականգնելու անհրաժեշտություն չկա⁵:

Անհնար է չհամաձայնել նման տեսակետի հետ, քանի որ, մեր կարծիքով, դատական ակտի կատարման շրջադարձը արդար դատաքննության իրավունքի տարր է, դատական ակտի բեկանման իրավական հետևանք, որի արդյունքում պետք է վերականգնվի մինչև բեկանված դատական ակտի կատարումը եղած իրադրությունը: Ուստի՝ որևէ նշանակություն չունի բեկանված դատական ակտի հիման վրա փոխանցվել է գույք, թե ոչ:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ներպետական դատական պրակտիկան միատեսակ չէ: Ոչ գույքային

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

պահանջներով հայցերի դեպքում առկա են ինչպես շրջադարձի իրականացման դեպքեր, այնպես էլ մերժումներ: Ստորև կներկայացվեն դատական պրակտիկայից մի քանի օրինակներ:

Թիվ ԿԴ-1/0244/02/17 քաղաքացիական գործով Շ. Հ.-ն 24.02.2017 թվականին հայցադիմում է ներկայացրել դատարան ընդդեմ համայնքի՝ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքի ճանաչման պահանջի մասին:

Դատարանի 11.09.2017 թվականի վճռով հաստատվել է կողմերի միջև կնքված հաշտության համաձայնությունը և քաղաքացիական գործի վարույթը կարճվել է: Հողամասի նկատմամբ գրանցվել է հայցվորի սեփականության իրավունքը:

Դատարանի նշված վճռի դեմ վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել գործին մասնակից չդարձած անձինք՝ բողոքի հիմքում վկայակոչելով այն հանգամանքը, որ կողմերի միջև հաշտության համաձայնության մեջ նշված հողամասի մեջ ներառված է նաև պետական սեփականություն հանդիսացող հողամասը (ջրային գոտի), որի նկատմամբ գրանցվել է հայցվորի սեփականության իրավունքը: Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 15.10.2018 թվականի որոշմամբ Վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է և դատարանի թիվ ԿԴ-1/0244/02/17 քաղաքացիական գործով կայացրած վճիռը բեկանվել է և գործն ուղարկվել է նույն դատարան՝ նոր քննության: Գործի նոր քննության փուլում բողոք ներկայացրած անձինք ներգրավվել են որպես վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջ չներկայացնող երրորդ անձինք: Գործի նոր քննության ընթացքում պատասխանողը որևէ առարկություն չի ներկայացրել:

Հայցվորի ներկայացուցչի կողմից Դատարան է մուտքագրվել հայցից հրաժարվելու և քաղաքացիական գործի վարույթը կարճելու վերաբերյալ միջնորդություն: Դատարանի 25.02.2021 թվականի որոշմամբ քաղաքացիական գործի վարույթը կարճվել է և դատարանը չի անդրադարձել վճռի կատարման շրջադարձի հարցին: Պատասխանողը, նույն ինքը՝ պարտապանը վճռի կատարման շրջադարձի դիմում չի ներկայացրել:

Արդյունքում՝ ոչ իրավաչափ, բեկանված դատական ակտի հիման վրա մնացել է գրանցված սեփականության իրավունք:

Տվյալ դեպքում հայցվորի անվամբ գրանցվել էր սեփականության իրավունք այն գույքի նկատմամբ, որի մի մասը պետական սեփականություն էր: Բնականաբար՝ նույնիսկ, եթե վճռի հիման վրա չի հարուցվել կատարողական վարույթ, կա վճռի շրջադարձի անհրաժեշտություն:

Քննարկվող գործով 27.03.2024 թվականին հրապարակվել է վճռի շրջադարձ կատարելու վերաբերյալ որոշում՝ վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջ չներկայացնող երրորդ անձի

դիմումի հիման վրա: Որոշումը մտել է օրինական ուժի մեջ:

Թիվ ԱԲԱԴ/0180/02/13 քաղաքացիական գործով կատարվել է դատարանի 07.10.2013 թվականի վճռի կատարման շրջադարձ, այն է՝ անվավեր է ճանաչվել անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցումը:

Տեսականորեն և պրակտիկայում կարող է լինել նաև հետևյալ իրավիճակները.

Դատարանում հայցային վարույթի կարգով քննվել է հայրության ճանաչման պահանջ: Հայցը բավարարվել է: Վճռի հիման վրա հայցվորը գրանցվել է որպես երեխայի հայր, տրվել է պետական գրանցման վկայական: Հետագայում՝ դատական ակտը բեկանվել է, իսկ նոր քննության փուլում հայցը մերժվել է: Գտնում ենք, որ այս դեպքում ևս պետք է իրականացվի վճռի կատարման շրջադարձ: Կարծում ենք՝ վճռի կատարման շրջադարձի հարցը անպայմանորեն պետք է քննարկվի դատարանի նախաձեռնությամբ, իսկ դրա բացակայության դեպքում շահագրգիռ անձի դիմումի հիման վրա:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարծում ենք, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձի իրականացման վարույթի օրյեկտ կարող են լինել ինչպես կատարողական վճիռները, այնպես էլ վճիռների այլ տեսակները, որոնց հիման վրա կատարողական վարույթ չի հարուցվում:

Առանձնահատուկ ուշադրության են արժանի այն դեպքերը, երբ դատական ակտը պարտապանի կողմից կատարվել է կամավոր, կատարումից հետո բեկանվել է և նոր քննության փուլում վարույթը կարճվել է, հայցը թողնվել է առանց քննության կամ հայցը լրիվ կամ մասնակի մերժվել է:

Օրինակ՝ կայացվել է վճիռ հայրության ճանաչման և ալիմենտի բռնագանձման մասին, որը հետագայում բեկանվել է ուղարկվել է նոր քննության, իսկ առաջին ատյանի դատարանում գործի վարույթը կարճվել է, հայցը թողնվել է առանց քննության կամ հայցը լրիվ կամ մասնակի մերժվել է: Պատասխանողը, չնայած այն հանգամանքին, որ բողոքարկել է դատական ակտը, գիտակցելով, որ մնան ակտը օրինական ուժի մեջ է մտել հրապարակման պահից, խուսափելով հետագայում հնարավոր ալիմենտային պարտավորությունների կուտակումից, սկսել է վճարել ալիմենտ՝ սկսած հայցադիմումի ներկայացման պահից: Կարող են լինել նաև այլ դեպքերը. ա) դատարանը կայացրել է վճիռ հօգուտ հայցվորի գումարի բռնագանձման, ինչպես նաև մինչև պարտավորության կատարումը որոշակի տոկոսների հաշվեգրման և բռնագանձման մասին: Պատասխանողը, բողոքարկելով դատական ակտը, միևնույն ժամանակ կատարել է պարտավորությունը՝ խուսափելով տոկոսների ավելացումից: Հետագայում դատական ակտը բե-

www.artadaradutyjournal.com

կանվել է և նոր քննության ժամանակ գործի վարույթը կարճվել է, հայրը թողնվել է առանց քննության կամ հայրը լրիվ կամ մասնակի մերժվել է: ք) Դատարանը կայացրել է վճիռ բավարարելով հայրը, Պատասխանողը կատարել է դատական ակտի պահանջը, հետագայում գործին մասնակից չդարձած անձի կամ գործին մասնակցող այլ անձի կողմից դատական ակտը բողոքարկվել և բեկանվել է, իսկ դատարանը հայրը մերժել է:

Հարկ ենք համարում նշել, որ պարտապանի կողմից դատական ակտի կամավոր կատարումը պայմանավորված է ոչ այնքան դատական ակտի հետ համաձայնությամբ, որքան դատական ակտի՝ իր համար տվյալ պահին պարտադիրությամբ: Վճռի կատարելիությունը, այդ թվում՝ դրա հարկադիր կատարման հնարավորությունը, վերջնական վճռի բնութագրիչներից մեկն է, ինչպես և պարտադիրությունը: Հետևաբար, վերջնական վճիռը կատարելու պատասխանողի պարտավորությունը բխում է այդ վճռի պարտադիր լինելուց, այլ ոչ թե հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության միջոցով դրա կատարման հնարավորությունից:

Գտնում ենք, որ վերջնական և պարտադիր կատարման ենթակա վճիռը կամավոր կատարող անձը չի կարող ավելի վատ վիճակում հայտնվել, քան այն անձը, որի նկատմամբ կիրառվել են հարկադիր միջոցներ: Նա չի կարող կրել նաև դատական ակտի կատարման շրջադարձի իրականացումը մերժելու բացասական հետևանքները՝ միայն իր բարեխիղճ վարվելակերպի պատճառով: Կատարողական թերթի հիման վրա հարկադիր կատարումը վճռի կատարման մեկ տարբերակ է, որը չի խոչընդոտում պարտապանին ինքնուրույն կատարել վճիռը:

Դատական ակտի կատարման շրջադարձի էության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ ոչ իրավաչափ դատական ակտի հիման վրա չի կարող ծագել որևէ իրավունք, քանի որ այսպիսի իրավիճակը կհանգեցնի քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների անկայունության և չի բխի արդարության սկզբունքից:

Հետևաբար՝ անկախ նրանից դատական ակտը կատարվել է կամավոր, թե հարկադիր կարգով՝ դատական ակտի կատարման շրջադարձի հիմքերի առկայության դեպքում շրջադարձը պետք է կատարվի: Դատական ակտը կամավոր կատարած անձը պետք է հնարավորություն ունենա դիմել դատարան՝ շրջադարձի իրականացման խնդրանքով:

Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ վճռի կատարման շրջադարձի կարգավորմանը վերաբերող դրույթները չպետք է տեղ գտնեն «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքում: Այս հարցի կարգավորումը պետք է սահմանվի Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում: Այդպիսի մոտեցումը արդարացված չէ նաև

իրավական տեխնիկայի տեսանկյունից, ինչպես նաև տերմինաբանության տեսանկյունից. Մասնավորապես՝ օրենքում կիրառվում է «պարտապան» հասկացությունը, իսկ օրենքի իմաստով պարտապանն այն քաղաքացին կամ իրավաբանական անձն է, Հայաստանի Հանրապետությունը կամ համայնքը կամ օտարերկրյա պետությունը որը, կատարողական թերթի համաձայն, պարտավոր է կատարել որոշակի գործողություններ կամ ձեռնպահ մնալ դրանց կատարումից: Ստացվում է՝ պարտապանը գործին մասնակցող այն անձն է, որը վճռի հիման վրա պարտավոր է կատարել որոշակի գործողություններ կամ ձեռնպահ մնալ դրանց կատարումից և որի վերաբերյալ տրվել է կատարողական թերթ: Սինչդեռ՝ արդեն իսկ հիմնավորվեց, որ վճռի կատարման շրջադարձի հարցը քննարկվում է նաև այն դեպքերում, երբ գործով տրված չէ կատարողական թերթ և չկա նաև պարտապան:

Վերը նշված բոլոր օրինակներում քննարկվեցին հայցային վարույթի կարգով քննվող գործեր: Ընդ որում՝ հարցի քննարկումն իրականացվեց հաշվի առնելով «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի կարգավորումները, որոնց համաձայն վճռի կատարման շրջադարձը հնարավոր էր միայն հայցային վարույթի կարգով գործերի դեպքում, այսինքն, երբ կա պարտապանը, այն էլ, եթե հարուցվել է կատարողական վարույթ: Սինչդեռ՝ գտնում ենք, որ վճռի կատարման շրջադարձի հարց կարող է քննարկվել նաև հատուկ վարույթի կարգով քննվող գործերով:

Հատուկ վարույթի գործերով բացակայում է իրավունքի մասին վեճը, իսկ շահագրգիռ անձն էլ որևէ մեկի դեմ որևէ պահանջ չի ներկայացնում: Այսինքն՝ հատուկ վարույթի գործերով բացակայում է դատարանի քննությանը ենթակա (նրա լուծմանը հանձնված) իրավունքի մասին վեճը: Քանի որ գործով չկան հայցվոր և պատասխանող կողմեր, չի էլ կարող որևէ կողմի օգտին տրվել կատարողական թերթ և «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի իմաստով չեն կարող լինել պահանջատեր և պարտապան անձինք:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 236-րդ հոդվածով սահմանված են հատուկ վարույթի կարգով քննվող գործերը:

Հատուկ հայցային վարույթի կարգով քննվող գործերի ցանկի ուսումնասիրությունից բխում է, որ տեսականորեն որոշակի գործերով հնարավոր է վճռի կատարում, հետագայում բեկանում և նոր քննության արդյունքում վարույթի կարճում, դիմումն առանց քննության թողնելու որոշման կայացում կամ դիմումի մերժում: Հետևաբար՝ կարող է առաջանալ նաև վճռի կատարման շրջադարձի հարց:

Դատական պրակտիկայում վերը հիշատակված գործերից առավել տարածված են իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստերի հաս-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

տատման վերաբերյալ գործերը: Հատուկ վարույթի կարգով քննվող գործերի շարքին օրենսդիրը դասել է իրավաբանական նշանակություն ունեցող այն-պիսի փաստերի հաստատման վերաբերյալ գործերը, որոնցից կախված է քաղաքացիների կամ իրավաբանական անձանց անձնական կամ գույքային իրավունքների ծագումը, փոփոխումը կամ դադարումը: Նման գործերով ևս հնարավոր է առաջանա վճռի կատարման շրջադարձի հարց:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը հանգում է հետևյալին.

Թիվ ԳԴ4/0076/02/13 քաղաքացիական գործով իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստի հաստատման պահանջի մասին դիմումը բավարարվել է, վճռվել է.

«Հաստատել իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստն այն մասին, որ Գեղարքունիքի մարզի Սևան քաղաքի թերակղզու տարածքում գտնվող 1086,56 քմ ընդհանուր մակերեսով շինությունը սեփականության իրավունքով տիրապետվում է «Արսեն-96» ՍՊ ընկերության կողմից:

Հաստատել իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստն այն մասին, որ Գեղարքունիքի մարզի Սևան քաղաքի թերակղզու տարածքում գտնվող 7750 քմ մակերեսով հողամասն օգտագործվում է ընկերության կողմից: Պարտավորեցնել ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Սևանի տարածքային ստորաբաժանմանն ընկերության անունով կատարել Գեղարքունիքի մարզի Սևան քաղաքի թերակղզու տարածքում գտնվող 1086,56 քմ ընդհանուր մակերեսով շենք-շինությունների նկատմամբ սեփականության իրավունքի պետական գրանցում:

Պարտավորեցնել ընկերությանն օրենքով սահմանված կարգով «Սևան ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի հետ կնքել Գեղարքունիքի մարզի Սևան քաղաքի թերակղզու տարածքում գտնվող 7750 քմ մակերեսով հողամասի վարձակալության պայմանագիր»: Նշված վճիռն ի կատար է ածվել, տրվել է անշարժ գույքի վկայականը: ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը 2012 թվականի նոյեմբերի 8-ի որոշմամբ բավարարել է ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2007 թվականի օգոստոսի 13-ի վճռի դեմ ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալի բերած վերաքննիչ բողոքը, նշված վճիռը բեկանվել է, և դիմումը թողնվել է առանց քննության: Որոշումը չի բողոքարկվել և մտել է օրինական ուժի մեջ: Վերոհիշյալ փաստարկմամբ՝ Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազի տեղակալը դիմում է ներկայացրել վճռի կատարման շրջադարձ կատարելու մասին: Կայացվել է դատական ակտ՝ հետևյալ բովանդակությամբ. «Կատարել ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2007 թվականի օգոստոսի 13-ի թիվ 2-99/2007 վճռի շրջա-

դարձ. Չեղյալ համարել Գեղարքունիքի մարզի Սևան քաղաքի թերակղզու տարածքում գտնվող 1086,56 քմ ընդհանուր մակերեսով շինության նկատմամբ «Արսեն-96» ՍՊ ընկերության սեփականության, իսկ շինությամբ զբաղեցված 7750 քմ մակերեսով հողամասի նկատմամբ՝ կառուցապատման իրավունքները»:

Թիվ ԵԿԴ-2545/02/13 քաղաքացիական գործով դատարանի 30.06.2004թ. վճռով ամբողջությամբ բավարարել է պահանջը. «...հաստատել իրավաբանական նշանակություն ունեցող այն փաստը, որ Նինա Չալտիկյանը սեփականության իրավունքով տիրապետում է Երևանի Մաշտոցի պողոտա 50 շենքի տանիքի թիվ 14 և 15 բնակարանների վրա չափագրված, ըստ հատակագծի 168,4ք. մակերեսով տարածքին, այդ մասին կատարել պետական գրանցում: Վճիռը չի բողոքարկվել, մտել է օրինական ուժի մեջ»: 2011թ. հոկտեմբերին գործին մասնակից չդարձած անձ Ա. Օ-ի կողմից վերաքննիչ բողոք է ներկայացվել, որը բավարարվել է ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 29.02.2012թ. որոշմամբ. բեկանվել է վճիռը և դիմումը թողնվել է առանց քննության: Ա. Օ-ն խնդրել է լուծել վճռի կատարման շրջադարձի հարցը: Դատարանը գտել է, որ պետք է կատարել վճռի շրջադարձ, և վերացնել վերջինիս համար առաջացած բացասական հետևանքները:

Թիվ ԿԴ-2/1872/02/19 քաղաքացիական գործով Ս.Խ.-ի ներկայացուցիչը դիմում է ներկայացրել դատարան՝ Հ. Հ.-ին մահացած ճանաչելու պահանջի մասին:

Շ. Հ.-ի կողմից 08.06.2021 թվականին ներկայացվել է վերաքննիչ բողոք:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 30.07.2021 թվականի որոշմամբ վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է, և թիվ ԿԴ-2/1872/02/19 դատական գործով 23.11.2020 թվականին կայացված վճիռն ամբողջությամբ բեկանվել է գործն ուղարկվել է նոր քննության: Դատարանը 2022 թվականի հոկտեմբերի 13-ին կայացրել է քաղաքացիական գործի վարույթը կարճելու մասին որոշում: Ներկայացվել է դատական ակտի շրջադարձ կատարելու դիմում:

Առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը կայացրել է որոշում, որում հստակ նշվել է, որ վճռի կատարման շրջադարձ չի կարող կատարվել, քանի որ դիմումով ներկայացված պահանջները վճռի շրջադարձով լուծման ենթակա հարցեր չեն, իսկ վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ հատուկ վարույթի գործերով ընդհանրապես հնարավոր չէ վճռի շրջադարձի հարցի քննարկում:

Մեր կարծիքով, մահացած ճանաչելու դեպքում էլ հնարավոր է առաջանա վճռի կատարման շրջադարձի հարց: Իհարկե, յուրաքանչյուր դեպքում պետք է գնահատել գործում ներկայացված փաստերը, որոշել արդյոք վճռի կատարման շրջա-

www.artadaratutyunjournal.com

դարձը ենթադրում է դրա անմիջական հետևանքի վերացում և արդյոք դիմող անձը շահագրգիռ անձ է: Քննարկվող դեպքում վճռի կատարման շրջադարձի դիմում ներկայացնող անձը ակնկալում էր ոչ թե վճռի անմիջական կատարման հետևանքների վերացում, այլև այլ հետևանքների վերացում, ինչը, մեր կարծիքով, ևս հիմնավորված չէ:

Վերոշարադրյալի լույսի ներքո կարելի է արձանագրել, որ դատական պրակտիկան միատեսակ չէ. առկա են ինչպես դատական ակտի կատարման շրջադարձի իրականացման դեպքեր, այնպես էլ առկա են մերժումներ այն հիմքով, որ հատուկ վարույթի գործերով անհնար է շրջադարձի իրականացումը:

Գտնում ենք, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձ կարող է իրականացվել նաև հատուկ վարույթի գործերով, երբ չկան հակադիր շահերով օժտված կողմեր: քանի որ հակառակ դեպքում՝ կունենաք վերացված դատական ակտի հիման վրա ծագած իրավունք, ինչն անընդունելի է:

Անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ նաև այլ եզրափակիչ դատական ակտերի, որոնց կատարման շրջադարձի իրականացումը, մեր կարծիքով, ևս հնարավոր է:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի համաձայն՝ դատական ակտի շրջադարձ հնարավոր է միայն վճռի դեպքում, իսկ օրենսդիրը որպես առանձին դատական ակտի տեսակ նախատեսել է նաև վճարման կարգադրությունները: Այսպես.

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն.

«2. Եզրափակիչ դատական ակտեր են՝

1) առաջին ատյանի դատարանի կայացրած՝ ա. վճիռը և օրինական ուժի մեջ մտած վճռի ուժ ստացած վճարման կարգադրությունը»:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի համաձայն.

«1. Առաջին ատյանի դատարանը կայացնում է վճիռներ և որոշումներ:

2. Սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում առաջին ատյանի դատարանն արձակում է վճարման կարգադրություններ:»:

Վճարման կարգադրությունը պարտապանից որոշակի դրամական գումարներ բռնագանձելու վերաբերյալ առերևույթ (prima face) հիմնավոր պահանջով առանց դատական նիստ հրավիրելու, բանավոր ապացույցներ հետազոտելու և պահանջի հիմնավորվածությունն ըստ էության ստուգելու, դատարանի կողմից դիմողի ներկայացված առերևույթ արժանահավատ ապացույցների հիման վրա կայացվող դատական ակտ է, որը ստանում է օրինական ուժի մեջ մտած վճռի ուժ՝ օրենքով սահմանված ժամկետում դրա վերաբերյալ պարտապանի կողմից առարկություններ չներկայացնելու դեպքում: Չնայած նրան, որ կարգադրության վարույթը հայցային ու մյուս վարույթների համեմատ ինքնուրույն, պարզեցված վարույթ է և անմիջականորեն ուղղված չէ գործի փաստական հանգամանքները պարզելուն ու վեճն ըստ էության լուծելուն, այն կատարում է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի գործառնություններ, քանի որ վճարման կարգադրության՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռի ուժ ստանալուց հետո վիճելի իրավահարաբերությունը դառնում է անվիճելի, կարգադրությանը սահմանված դրամական պարտականությունը՝ ենթակա հարկադիր կատարման, և միաժամանակ բացառվում է տվյալ պահանջով ու միևնույն հիմքերով կրկին դատարան դիմելու հնարավորությունը, ինչի հետևանքով նախկինում վիճելի նյութաիրավական հարաբերությունը խստորեն որոշակիացվում է՝ ձեռք բերելով կայունություն և համապարտադիրություն: Ընդ որում՝ վճարման կարգադրությունը բողոքարկման ենթակա դատական ակտ է:

Վերոշարադրյալից պարզ է, որ վճարման կարգադրության կատարման, վերաքննիչ դատարանի կողմից այն վերացնելու դեպքում ևս կարող է առաջանալ կատարման շրջադարձի հարց:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ևս վկայում է դրա մասին: Օրինակ՝ թիվ ԵԴ-2/0033/03/23 գործով դատարանի կողմից արձակվել է վճարման կարգադրություն՝ «Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերությունից 4.616.857 ՀՀ դրամ գումար գանձելու մասին: Դիմումի հիման վրա 09.04.2024 թվականին տրվել է կատարողական թերթ:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 25.06.2024 թվականի որոշմամբ «Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերության վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է, Դատարանի կողմից 19.05.2023 թվականին արձակված վճարման կարգադրությունը վերացվել է:

«Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերության ներկայացուցիչը Դատարան է ներկայացրել դատական ակտի կատարման շրջադարձ կատարելու մասին դիմում: 06.09.2024 թվականին կայացված որոշմամբ պարտապան «Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերության դիմումը՝ դատական ակտի կատարման շրջադարձ կատարելու մասին, բավարարվել է, պարտապան «Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերությանը պարտավորեցվել է լրիվ վերադարձնել թիվ 12114979 կատարողական վարույթով «Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերությունից հոգուտ «Վեոլիա Ջուր» ՓԲ ընկերության բռնագանձված գույքը՝ 4.616.857 ՀՀ դրամը:

«Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերության ներկայացուցիչը Դատարան է ներկայացրել դատական ակտի կատարման շրջադարձ կատարելու մասին, բավարարվել է, պարտապան «Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերությանը պարտավորեցվել է լրիվ վերադարձնել թիվ 12114979 կատարողական վարույթով «Արփա-Սևան» ԲԲ ընկերությունից հոգուտ «Վեոլիա Ջուր» ՓԲ ընկերության բռնագանձված գույքը՝ 4.616.857 ՀՀ դրամը:

Ատացվում է, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձի իրականացման վարույթի օբյեկտ կարող են լինել ոչ միայն վճիռները, այլև վճարման կարգադրությունները:

Դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի օբյեկտային նախադրյալների ուսումնաս-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

սիրության շրջանակում ծագում է ևս մեկ հարց: Այսպես՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքի 26-րդ հոդվածի տառացի մեկնաբանությունից բխում է, որ վճռի կատարման շրջադարձի ժամանակ իրավասու դատարանը կայացնում է դատական ակտ, այսինքն՝ վճիռ կամ որոշում, գույքը (շարժական, անշարժ) շահագրգիռ կողմին՝ պարտապահին (այսինքն՝ դատական նախկին ակտին համապատասխան շահագրգիռ մյուս կողմի հանդեպ պարտականություն կրած անձին) լրիվ կամ մասնակի վերադարձնելու մասին՝ նոր դատական ակտին համապատասխան: Ստացվում է, որ վճռի կատարման շրջադարձի հարցը ծագում է միայն, երբ վճռով տեղի է ունեցել գույքի փոխանցում:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի 28 հունիսի 2013 թվականի ՄԳՈ-1102 որոշմամբ ևս արձանագրել է, որ. «Նյութական-իրավական իմաստով դատարանի ի կատար ածված վճռի կատարման շրջադարձի հարց կարող է լուծվել մասնավոր այնպիսի դեպքերում, երբ առկա են դատարանի կայացրած ակտի բեկանման (լրիվ կամ մասնակի), գործի վարույթը կարճելու, հայցն առանց քննության թողնելու՝ օրենքով նախատեսված հիմքեր, հետևաբար՝ նաև այդ ակտն ի կատար ածելու արդյունքում առաջացած իրավական հետևանքները վերացնելու (այդ ակտի կայացմանը նախորդող իրավական դրությունը, գործի հանգամանքներով պայմանավորված շահագրգիռ կողմի (տուժողի) նախկին իրավունքներն ու պարտականությունները վերականգնելու) իրավական անհրաժեշտություն: Այսինքն՝ դատարանի ի կատար ածված վճռի կատարման շրջադարձի նպատակն արդար և արդյունավետ արդարադատության իրականացման (արդարադատության նպատակների իրականացման) ապահովումն է, իսկ օրլեկտր՝ գույքային իրավունքն է և դրանով պայմանավորված կողմերի՝ միմյանց հանդեպ ունեցած իրավունքներն ու պարտականությունները, դրանց իրացման իրավաչափությունը՝ քաղաքացիաիրավական տվյալ վեճի շրջանակներում: Այսինքն՝ վճռի կատարման շրջադարձի ինստիտուտի կիրառմամբ պետությունը, ի դեմս իրավասու դատարանի, նպատակ ունի կատարելու անձանց սեփականությունը պաշտպանելու (այդ թվում՝ այլոց ապօրինի գործողություններից) իր պոզիտիվ պարտականությունը, որը նաև արդարադատության իրականացման հիմնական խնդիրներից է»:

Դատական պրակտիկայում ևս առկա են մեկնաբանություններ, երբ մերժվել է վճռի կատարման շրջադարձի դիմումը և նշվել է, որ վճռի կատարման շրջադարձի ինստիտուտը կոչված է կարգավորելու քաղաքացիաիրավական հարաբերություններ՝ կապված դատական սխալի (նոր կամ նոր ի հայտ եկած կամ այլ հանգամանքների) արդ-

յունքում կայացված դատական ակտի կատարմամբ անձին (անձանց) պատճառված նյութական վնասի վերականգնման (հատուցման) հետ և ուղղված է սեփականության իրավունքի խախտման վերացմանը: Նման որոշումներում հղում է կատարվում նաև Սահմանադրական դատարանի վերը հիշատակված որոշմանը՝ տառացի մեկնաբանությամբ:

Այս մեկնաբանությունն է առկա նաև թիվ ԿԳԲ/1872/02/19 քաղաքացիական գործով Վերաքննիչ դատարանի 29.01.2024 թվականին կայացված որոշման մեջ, որն արդեն իսկ շարադրվել է սույն աշխատանքում:

Թիվ ԵԿԳ/2167/02/09 քաղաքացիական գործով 20.03.2009թ.-ին վճռի հիման վրա տրվել է կատարողական թերթ Արմենուի Հովհաննիսյանին՝ նրա ընտանիքին ք.Երևան, Չարենցի 2-րդ նրբանցք, թիվ 17 հասցեում գտնվող տնից վտարելու վերաբերյալ: 12.10.2009թ.-ին Դատարանը, քննելով Արմենուի Հովհաննիսյանի դիմումը, որոշել է՝ Արմենուի Հովհաննիսյանի դիմումը վճռի կատարման շրջադարձ կատարելու մասին բավարարել Արմենուի Հովհաննիսյանին և նրա երեխաններին՝ Ռուբեն և Ավետիք Գրիգորյաններին վերանակեցնել ք.Երևան, Չարենցի 2-րդ նրբանցք, թիվ 17 հասցեում գտնվող նրանց կողմից զբաղեցրած առանձնացված բնակելի տարածքում:

Սույն հոդվածում ներկայացված գործերով կայացված դատական ակտերը ևս վկայում են այն մասին, որ վճռի կատարման շրջադարձի հարցը ծագում է նաև այն դեպքերում, երբ վճռի հիման վրա գույքի փոխանցում տեղի չի ունեցել:

Վերոշարադրյալի լուսի ներքո գտնում ենք, որ պետությունն՝ ի դեմս դատարանի պարտավոր է ապահովել ոչ իրավաչափ դատական ակտի հիման վրա անձի համար առաջացած ցանկացած բացասական հետևանքների վերացումը՝ անկախ նրանից այն ենթադրում է գույքի վերադարձ, թե որևէ իրավունքի գրանցման վերացում և նախկին վիճակի վերականգնում: Ավելին՝ գտնում ենք, որ միշտ չէ, երբ վճռի շրջադարձի նպատակը սեփականության իրավունքի պաշտպանություն է:

Ի հավելումն անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների իրենց լիազորություններն իրականացնելու արդյունքում կայացված որոշ դատական ակտերի դեպքում ևս հնարավոր է առաջանա դատական ակտի կատարման շրջադարձի հարց: Ընդ որում՝ կարծում ենք, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձ պետք է իրականացնեն հենց այս դատարանները: Նշվածի վերաբերյալ առավել մանրամասն անդրադարձ է կատարվել այլ աշխատանքում:

Եզրակացություն

Սույն աշխատանքում կատարված վերլուծությունների արդյունքում կատարվեցին հետևյալ եզրահանգումները.

- Կատարման շրջադարձի իրականացման վարույթի օբյեկտ կարող են լինել ինչպես կատարողական վճիռները, այնպես էլ վճիռների այլ տեսակները, որոնց հիման վրա կատարողական վարույթ չի հարուցվում:

- Վճռի կատարման շրջադարձի իրականացման համար որևէ նշանակություն չունի այն կատարվել է հարկադիր կարգով, թե կամավոր:

- Դատական ակտի կատարման շրջադարձ կարող է իրականացվել նաև հատուկ վարույթի գործերով, երբ չկան հակադիր շահերով օժտված կողմեր:

- Դատական ակտի կատարման շրջադարձի իրականացման վարույթի օբյեկտ կարող են լինել ոչ միայն վճիռները, այլև վճարման կարգադրությունները:

- Պետությունն՝ ի դեմս դատարանի պարտավոր է ապահովել ոչ իրավաչափ դատական ակտի հիման վրա անձի համար առաջացած ցանկացած բացասական հետևանքների վերացումը՝ անկախ նրանից այն ենթադրում է գույքի վեադարձ, թե որևէ իրավույթի գրանցման վերացում և նախկին վիճակի վերականգնում:

¹ Տե՛ս, Ս. Մեդրյան «Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերի իրավաբանական բնույթը և որակական կայունության ապահովման հիմնախնդիրները քաղաքացիական դատավարությունում», ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2020, էջ 23:

² Տե՛ս, Комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Под ред. д.ю.н., профессора В.В. Яркова. 2-е изд., исправленное и дополненное. – М.: «Волтерс Клувер», 2004. էջ 697:

³ Տե՛ս, Постатейный комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации / Под ред. д.ю.н. П.В. Крашенинникова. – М.: Статут, 2003. էջ 683:

⁴ Տե՛ս, Антонова С.А. Поворот исполнения решения как способ восстановления прав должника / С.А. Антонова // Арбитражная практика. - 2006. - № 5. - էջ 88:

⁵ Տե՛ս, Макаров И.А. Восстановление прав ответчика, необоснованно понужденного к заключению договора. // Арбитражная практика. 2008. № 2 (83). - էջ 21:

Գրականության ցանկ

1. Տեր-Վարդանյան Հ. Մ., Արդար դատաբնության իրավունքի սահմանադրաիրավական հիմքերը Հայաստանի Հանրապետությունում, Եր., 2009:
2. Հովհաննիսյան Վ.Վ. Սուբյեկտիվ իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության քաղաքացիադատավարական կառուցակարգերի զարգացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», Երևան, 2019 № 3 (30□):
3. Մեդրյան Ս.Գ. « Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերի իրավաբանական բնույթը և որակական կայունության ապահովման հիմնախնդիրները քաղաքացիական դատավարությունում», ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2020:
4. Антонова С.А. Поворот исполнения решения как способ восстановления прав должника // Арбитражная практика. – 2006.- № 5:
5. Аболонин В.О. Недостатки законодательного регулирования поворота исполнения судебных актов в гражданском процессе/ Исполнительное право. - 2012. - № 4:
6. Макаров И.А. Восстановление прав ответчика, необоснованно понужденного к заключению договора. // Арбитражная практика. 2008. № 2 (83):
7. Муранов А.И. Поворот исполнения судебных актов: некоторые вопросы толкования и применения //Актуальные проблемы международного частного и гражданского права. – М. : Статут, 2006. – С. 182-201:
8. Постатейный комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации / Под ред. д.ю.н. П.В. Крашенинникова. – М.: Статут, 2003:
9. Комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Под ред. д.ю.н., профессора В.В. Яркова. 2-е изд., исправленное и дополненное. – М.: «Волтерс Клувер», 2004:
10. Սահմանադրական դատարանի 28.06.2013 թվականի ՍԳՌ-1102 որոշում:
11. Վճռաբեկ դատարանի՝ թիվ 2-4247/2004 քաղաքացիական գործով 04.10.2013 թվականի որոշումը:
12. Վճռաբեկ դատարանի՝ թիվ ԵԿԴ/0479/02/14 քաղաքացիական 07.10.2022 թվականի որոշումը:
13. Առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի և Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի որոշումների համապարփակ ուսումնասիրություն:

www.aradaradutyunjournal.com

Անաիտ Անտոնյան

Судья суда первой инстанции Котайского района РА

РЕЗЮМЕ

Объективные предпосылки производство о повороте исполнения судебного акта

В данной научной статье подробно рассматриваются объективные предпосылки производства по повороту исполнения судебного акта, то есть сфера тех судебных актов, исполнение и последующая отмена которых могут повлечь за собой вопрос о применении поворота. В статье автор анализирует существующие научные подходы, законодательные нормы и судебную практику по указанному вопросу. Автор пришёл к выводу, что объектом производства по повороту исполнения могут быть как судебные решения, так и иные судебные акты, разрешающий дело по существу. Развивая мысль о том, что поворот исполнения судебного акта является процессуальным институтом и регулирование его должно быть включено в Гражданский процессуальный кодекс, а не в Закон «О принудительном исполнении судебных актов», автор доказывает, что поворот исполнения может быть осуществлён не только в отношении судебных актов, подлежащий принудительному исполнению, но и в отношении иных видов судебных актов, на основании которых исполнительное производство не возбуждается. При этом автор приходит к выводу, что для осуществления поворота исполнения судебного акта не имеет значения, исполнен ли он под принуждением или добровольно, поскольку добросовестное лицо, добровольно исполнившее судебный акт, не может находиться в менее выгодном положении, чем лицо, к которому применены меры принуждения. По мнению автора, в делах особого производства, когда отсутствуют стороны с противоборствующими интересами, а следовательно, и должник, поворот исполнения судебного акта также может быть осуществлён.

Ключевые слова: *Поворот исполнения решения суда, поворот исполнения судебного акта, статья 26 Закона «О принудительном исполнении судебных актов» РА, статья 27 Закона «О принудительном исполнении судебных актов» РА, объективные предпосылки производство о повороте исполнения судебного акта.*

Anait Antonyan

Judge of the first instance court of kotayk region of the RA

SUMMARY

Objective prerequisites of the proceeding on the reversal of the execution of a judicial act

This research article examines in detail the objective prerequisites for proceedings to reverse the execution of a judicial act, that is, the scope of those judicial acts whose execution and subsequent annulment may give rise to the question of whether to reverse the execution. In the article, the author analyzes existing scientific approaches, legislative norms, and judicial practice on this issue. The author concludes that the object of proceedings to reverse the execution may be both court decisions and other judicial acts resolving the case on the merits. Developing the idea that the reversal of the execution of a judicial act is a procedural institution and its regulation should be included in the Civil Procedure Code, and not in the Law “On the Enforcement of Judicial Acts,” the author demonstrates that reversal of execution can be carried out not only with respect to judicial acts subject to compulsory execution but also with respect to other types of judicial acts on the basis of which enforcement proceedings are not initiated. The author concludes that, for the purpose of reversing the execution of a judicial act, it does not matter whether it was executed under duress or voluntarily, since a bona fide person who voluntarily complies with a judicial act cannot be in a less advantageous position than a person against whom coercive measures were applied. According to the author, in special proceedings, where there are no parties with competing interests, and therefore no debtor, reversal of the execution of a judicial act can also be accomplished.

Key words: *reversal of the execution of a judgment, reversal of the execution of a judicial act, Article 26 of the Law “On the Compulsory Execution of Judicial Acts”, Article 27 of the Law “On the Compulsory Execution of Judicial Acts”, objective prerequisites of the proceeding on the reversal of the execution of a judicial act.*

Բնագիրը ներկայացվել է 19.11.2025թ.

Ընդունվել է տպագրության 27.11.25թ.